

GESCHIEDENIS VAN KNECHSEL

door

P.N. Panken

Ingeleid en bewerkt door Johan Biemans

Vooraf

Deze geschiedenis van Knechsel ¹ is een van de nagelaten manuscripten van meester P.N. Panken. Jammer dat dit van Knechsel niet compleet bewaard gebleven is. De hoofdstukken 5 t/m 8 en ook de Geschiedenis van Steensel en Duizel zijn helaas verloren gegaan.

Om meer te weten te komen over waar Panken zijn informatie vandaan haalde, wanneer en hoe dikwijls hij in Knegsel kwam, met wie hij contact had, verwijs ik naar de niet digitaal beschikbare Dagboeken van Panken.

Deze uit 22 delen bestaande handgeschreven dagboeken - plus een compendium daarvan - zijn in druk verschenen onder de titel De Dagboeken van P.N. Panken 1819-1904, Memorieboek van een Brabantse schoolmeester. Een zesdelige serie ingeleid en bezorgd door antropoloog Dr. Peter Meurkens, uitgegeven bij Kempen Uitgevers Eindhoven 1993-1998.

Alle zes delen bevatten een gedetailleerd Topografisch register, Zaakregister en Register van familienamen.

Het aantal vermeldingen in het topografisch register van Knegsel telt in deel I: 4x; II: 5x; III: 4x; IV: 2x; V: 5x; VI: 3x, totaal 23x. Gemakkelijk om op te zoeken voor wie de serie in de boekenkast heeft staan, of het kan lenen bij de bibliotheek.

Het aantal vermeldingen in het topografisch register van Steensel telt in deel I: 8x; II: 12x; III: 7x; IV: 8x; V: 9x; VI: 20x, totaal 64x.

Het aantal vermeldingen in het topografisch register van Duizel (waar Panken is geboren) telt in deel I: 29x; II: 29x; III: 40x; IV: 41x; V: 40x; VI: 56x, totaal 235x.

¹ Schrijfwijze van Panken.

Zie ook de manuscripten De Gilden in Noordbrabant en Geschiedenis van Noordbrabant.

Johan Biemans

Bergeijk, 16 februari 2025

Inhoud

Vooraf.....	2
I. Ligging. Schrijfwijze van den Naam. Vroege Bevolking. Gehuchten. Aantal inwoners	6
II. Godsdienstige en kerkelijke Toestand. Oude parochie- kerk. Tegenwoordige kerk. Klok. Kerkhof	9
III. Pastoors der gewezen parochie	14
IV. Tiend. Gilde. Kermis. School. Onderwijzers. Verschillende bijzonderheden van Knechsel	17
Hoofdstukken 5 t/m 8 Ontbreken.	
IX. Ontdekte oudheden onder Steensel en Knechsel.....	19
Bijv. Geschiedenis van Knechsel en het herstel der parochie Knechsel in 1900	22

Korte beschrijving van Knechsel

Dewijl het dorp Knechsel, voorheen eene afzonderlijke parochie, sedert bijna derdehalve eeuw onder die van Steensel behoort, zal ik hier de voornaamste bijzonderheden, voornamelijk de kerkelijke verhalen.

I. Ligging. Schrijfwijze van den naam. Vroege bevolking. Gehuchten. Aantal inwoners.

Knechsel $\frac{1}{2}$ uur van Steensel, $\frac{3}{4}$ van Wintelre en ook van Vessem gelegen, maakte met beide laatstgenoemde dorpen eene dingbank en voorts daarmede eene burgerlijke gemeente uit, waarvan steeds het hoofd te Vessem woonde.

Van der Aa zegt: *“Het is niet het kleinste dorp uit de Meierij, maar zeer waarschijnlijk het allerbehoefstigste van het geheele koninkrijk”*.

Dit laatste zal wel overdreven wezen, want men vindt er zelden volkomen arme lieden. Schier zonder onderscheid beoefenen alle ingezetenen den landbouw en behooren zij grootendeels thans tot de welvarende lieden. Men vindt geschreven in 1341 en 1342: Cnechtsel, in 1352: Knechtsel, ook Cnechtsele in 1331, Knechtsele in 1597. Dit *sele* kan slot, kasteel beduiden. Knechts is knaap, dienaar enz.

De oudste benaming of schrijfwijze dezer plaats is meestal Knexel. Hiervan weet men de naamsafleiding niet. Knecht had oudtijds velerlei beduidenis of afleiding. Onder het herderschap van pastoor Van Hulst stond het gunstig dat Knechsel eene afzonderlijke parochie geworden is. Oudtijds werd de naam van het dorp ook Knexsel en Knechsel geschreven, waarvan de beteekenis in het duister schuilt. Later vindt men Knegsel, Knegtsel, Knechtsel zooals gemeld is. Deze schrijfwijze kan zijn naam ontleenen van sel, als verblijf der knechten, waaraan men vroeger verschillende beteekenis toekende, namelijk van slaaf, krijgsman, dienaar, boodschapper, jongen.

Ik vind o.a. in 1341 Cnechtsel, in 1352 Knechtsel in acten geschreven. Naar het gevoelen van den kundigen geschiedschrijver Grammaije kan Knechtsel zijn naam ontvangen van eene Kimbersche Godheid, wat twijfelachtig is.

Thans is in deze woonstreek het oude woord Knex of Kneks onbekend, de beteekenis of afleiding van het oorspronkelijke of oudste woord

Knexel kan eenvoudig loo of bosch van Knex of iets desgelijks beduiden. Wordt de eerste lettergreep als eigennaam mogelijk Nex of Nix (die nog bestaat) en el als sluis vertaald, kan Knexel ook eene waterachtige plaats nabij Knex aanduiden. Men kan het in deze afleiding niet verder dan bij gissingen brengen. Het is niet gewrongen den naam Knexel met een persoonsnaam in verband te brengen, al weten wij van dien Knex verder niets.

Dat hier reeds in den alouden tijd eene heidensche bevolking heeft gehuist, bewijzen eene menigte grafheuvelen, welke tot onzen tijd op verschillende plaatsen in de heide van dit dorp zijn overgebleven. Na vele ontdekkingen onder dorpen dier omgeving gedaan te hebben, doorgroef ik in 1845 alhier verscheidene lijkheuvelen, waaruit met been en asch gevulde urnen of potten, benevens van de houtstapels afkomstige houtskool te voorschijn kwamen.

De meeste dezer urnen waren ruw bewerkt en duiden alzoo geen hooge beschaving aan. Sommige echter hadden indrukken aan den rand². Bij uitroeiing der stronken of posten van een afgezaagd dennebosch, ¼ uur der kerk langs de voermansstraat vond men in 1889 eene met asch en been gevulde urne van middelbare grootte en dikke wanden.

Driehuis, Hoek, Wolfhoek en het groen, benevens nog enkele verstrooid staande huizen zijn de gehuchten van Knechsel. Te Driehuis, naar de richting of zijde van Duizel gelegen, bestaan thans slechts 2 huizen. Nimmer schijnt dit dorp door een groot aantal personen bevolkt geweest te zijn. Ten jare 1437 telde men hier 33 belastbare en 16 arme woonhuizen, in 1526 bevond men er 24 bewoonde huizen, waarvan 18 belastbare, er stonden geen onbewoonde. Tellingen in 1600, 1604 en 1620 gedaan zijn nu onbekend.

² Men zie mijne *Vóórchristelijke Begraafplaatsen* II, 10 en 11 en Noordbrabants Oudheden door dr. Hermans, bl. 85.

Eene telling in 1736, 1766 en 1771 schrijft respectievelijk 46, 38 en 39 huizen. In 1796 bestond de bevolking uit 198 zielen. Volgens verklaring van den laatsten pastoor vóór de reformatie waren er in 1615 166 communicanten, die braaf leven. Hij telde 162 communicanten in 1621. Er woonden in 1840 in 37 huizen 150 ingezetenen. Nadat Knechsel en Winterle van oude tijden met Vessem lang onder Oerle of Oers behoord had, werd het met deze drie genoemde dorpen in 1560 eene dingbank en in 1815 is Vessem, Winterle en Knechsel ééne gemeente.

II. Godsdienstige en kerkelijke toestand. Oude parochiekerk. Tegenwoordige kerk. Klok. Kerkhof.

Immer was de bevolking sedert hare bekeering uit het heiden- tot het Christendom uitsluitend katholiek. Het verblijf van andersdenkenden ten tijde van oorlog, inkwartiering en anderszins was slechts kortstondig of tijdelijk. Reeds vroeg mocht Knechsel zich in eene tamelijk ruime en voor de bevolking voldoende kapel verheugen. Ze stond ter plaatse de Akkers, omstreeks tien minuten van de huidige kerk verwijderd. Ze heeft tot de godsdienstvervolging door de protestanten, den katholieken tot parochiekerk verstrekt, namelijk tot 1648, na welken tijd daarin geen godsdienst is uitgeoefend. Langzamerhand vervallen is ze in 1790 ingestort, weggeruimd en de afbraak verkocht.

De baksteen en hadden de grootte zooals die gewoonlijk, tot niet lang geleden, over eenige eeuwen gevormd werden. De landmeter Verhees geeft, benevens vele andere kerken in de Meierij, eene teekening van dit kerkje, hetwelk oud scheen te wezen. Het koor was lager dan het schip. Ook van het oud daarbij staand klokhuis maakte Verhees eene schets. Toen in het midden der 17^e eeuw alle openbare godsdienstoefening ten strengste door de gereformeerde landsregering verboden was, konden de inwoners van Knechsel in geene nadere kerk mis hooren enz. dan in de schuurkerk door Bergeik onder Luiksgestel gebouwd en die van Valkenswaard onder Achel gebouwd; beide op een' afstand van 2½ uur.

In of na 1672 heeft Knechsel in het dorp eene kerkschuur opgericht. Deze is in 1823 zeer verbeterd en herbouwd en een' lagen steenen toren aan de westzijde opgetrokken, welke gebouwen aan daggeld *f* 1600 hebben gekost. Het luhuis is toen afgebroken en de klok in den toren gehangen. Omstreeks het jaar 1789 was de schuurkerk afgebrand en weder hersteld. Eene pastorie of pastoorswoning doch onbewoond stond tegen den oostgevel of den achtermuur der kerk, brandde tevens af, doch werd niet hersteld. De Hoogm. Staten permitteerden eene

nieuwe schuurkerk op te trekken ter lengte van 49, ter breedte van 25 voeten, de muren 10 voet hoog, alles Rijnl. maat.

De vorige afgebrande kerk was 47 voet lang, 22½ voet breed, de hoogte der muren 10 voet. Het verlot der Staten ter optimmering dateert van 10 Augustus 1790. De éénige gezegde luiklok, welke Knechsel sinds onheugelijken tijd bezit, draagt in gewone hoofdletters dit opschrift:

In nomen Domini benedictum. Alexis Petit, me fecit Someren. A°. 1776.

Op het benedendeel der klok ziet men Nederlands wapen (leeuw met zwaard en pijlen) en daaronder de bekende spreuk: *Concordia res parve crescunt.*

Van ouds bevond zich het kerkhof rond de afgebroken parochiekerk, hetwelk daarna naar de nog aanwezige kerk is verplaatst. Op elk graf wordt een houten kruis met opschrift geplaatst. Of er in het gewezen oud kerkje of op dat kerkhof ooit zerken of grafzerken hebben bestaan is niet bekend. Er ligt een oud zerken grafzerk als stoep onder het houten poortje van den ingang van het tegenwoordig kerkhof doch de letters zijn onleesbaar geworden of uitgesleten. Vermoedelijk is dit kruis van het oud kerkje herkomstig. Dewijl de parochie Knechsel geene nieuwe maar eene herstelde is, wordt daaraan te beginnen met 1904, den pastoor een jaarlijksch tractement van *f* 400 toegekend. De staatsbegroting van het dienstjaar 1904, hoofdstuk Eeredienst, vermeldt in de toelichting dat de parochie Knechsel, reeds voor 1815 heeft bestaan, doch tal van jaren is vereenigd geweest met die van Steensel ofschoon zij haar eigen rechten, goederen en bestuur behield. (Meierijsche Courant van Dinsdag 6 October 1903).

Voorheen waren de kerken in drie rangen ingedeeld en duiden de belangrijkheid of den rijkdom aan. De oude kapel te Knechsel was onder de mindere kerken of benaming van *quarta capella* aangeslagen. Deze betaalde het vierde en de *media ecclesia* de helft

van de *ecclesia integra*, welke laatste den hoogsten tax moest opbrengen.

De bediende of herder te Knechsel wordt vóór de reformatie in sommige bisschoppelijke Registers Rector in andere Pastoor genoemd. Eene naamrol van 1441 bij Ch. Berthels "*Diocèse de Liège, Bruxelles 1859*" geboekt³ schrijft voor Knechsel Kapel en niet Cuur, dat is parochie met pastorele zorg of bediening, onder welke laatste benaming zelfs vele plaatsen van weinige bevolking daarin voorkomen. Een pouillé, dat is een register waarin men vroeger de opbrengst van elke kerk of kapel, benevens openbare en bijzondere feiten aanteekende, van 1553, heet Knexel een Vicariaat.

Ook bestond er een Matricularis, somtijds custos geheeten, een priester die het goud en zilverwerk der kerk verzorgde alsook, vooral op kleinere plaatsen met het onderwijzersambt was belast. Het kosterschap, waaraan geen vaste inkomsten verbonden waren, zal menigmaal gevaceerd hebben.

In 1614 was er weder eene school daargesteld, waaraan in 1615 de schoolmeesterkoster nog ontbrak. Geen der genoemde of andere oude stukken gewagen van in de kerk aanwezige beneficiën of altaren. De vicaris of het pastoraat bracht in 1520 twaalf mudden rogge op met de verplichting van eene Mis in de week. De kerkgifte of het begevingsrecht stond onder het patronaat der oude universiteit van Leuven, later onder het kapittel van Oirschot, schoon in 't begin der 17^e eeuw tusschen deze beide nog geschil gerezen was.

Met de kerk werden ook hare inkomsten en die der pastorie door het protestantisme als domein verklaard. Die van de kerk bedroegen in 1681 nog 14 gl. 13 st. 15 penn. ; in 1792 slechts *f* 7-1-10 ; van de pastorie in eerstgenoemd jaar *f* 5-2 in het laatste *f* 2-12.

³ Kruger, *Kerkelijke Geschiedenis van het Bisdom van Breda*, 1872, Dl. III, 1875.

Onder de bescherming der heilige bisschoppen van Tongeren-Maastricht Monulphus en Gondulphus, was de oude kerk en ook weder de huidige ingewijd. De eerste dezer patronen leefde in de zesde, de tweede in de 7e eeuw⁴. In Limburg bevinden zich ook eenige parochiën welke deze twee Heiligen als kerkpatroon vereeren.

De inwoners van Knechsel, sinds de hervorming (thans bijkans derdehalve eeuw) als één parochie met Steensel uitmakende, koesterden menigmaal de vrome begeerte, evenals voorheen een afzonderlijken herder te verkrijgen. Vooral in den laatsten tijd hebben zij zich, hoewel vruchteloos, daarvoor beijverd. In 1860 of daaromtrent dien tijd meenden velen, dat zij slagen zouden, daar zij op steun van bisschop, deken en pastoor mochten rekenen. Er behoefde van den kant der weinige ingezetenen niet veel meer gedaan te worden, dan eene pastorie te bouwen. Voor de benoeming van een pastoor en zijn inkomen wilde de bisschop zorgen. Hij kende een 61 jarigen geestelijke, die zoolang de pastorie niet gereed was, zich met een paar kamers in het schoolhuis kon behelpen.

Bij gelegenheid van het teeren van het dorps-gilde in genoemd jaar bespraken de leden, mede op verlangen des pastoors, de daarstelling en kosten eener pastorie, waarvoor reeds eene teekening gemaakt was. Dewijl de tiend te Knechsel door aankoop reeds vrij was en aan het dorp behoort, zou men van de granen den 13^a. of bij aldien zulks te veel scheen, den 26^a. hoop tienden, tot de noodzakelijke onkosten betaald waren. Toen weldra met eene lijst ter teekening bij de ingezetenen aan de huizen werd rondgegaan, trof men enkele onwilligen aan en deze heilzame zaak leed toen schipbreuk.

Op Zon- en heilige dagen, alsmede tot ongeveer 1860 op de toen opgeheven kerk- of zoogenaamde afgezette heiligdagen celebreerde de pastoor beurtelings te Steensel en Knechsel de hoogmis, doch het lof wordt steeds te Steensel gezongen, waar de herder zijne woning heeft. Alleen op den patroondag en der kerkwijding is het lof te

⁴ Katholijk Meierijsch Memorieboek bl. 10.

Knechsel, alwaar ook de lijkdienst bij eene begrafenis geschiedde en des Woensdags en Vrijdags de Mis, in plaats van te Steensel opgedragen werd.

In 1857 heeft pastoor Van Hulst vele verbeteringen aan de kerk laten toebrengen zooals het bouwen eener sacristie, het vervangen van het strooien dak in een dak van pannen en het verhoogen der muren met 1 m. zooals ze nog zijn. Thans bezit de kerk een leien dak.

III. Pastoors der gewezen parochie

1410 Joannes Elye treedt dit jaar tweemalen als getuige op⁵.

1430 Franco de Voirt is Rector der kerk te Knechsel..., resideert en doet dienst. Uit de vruchten geniet hij 45 mud rogge.

1583 Joachim Vrancken is bekend uit een stuk van 5 Mei 1583, toen hij, namens den niet resideerenden pastoor te Duizel eenen priester voor het Onze Lieve Vrouwe-altaar in de kerk dier parochie presenteert, hetwelk door het overlijden van W. Hagelaer was opengevallen.

1597 Franciscus Otto, pastoor van Steensel schijnt tevens Knechsel bediend te hebben en hier veiligheidshalve of om eenige andere reden zijn verblijf gehouden te hebben. Altans in eene pastoorlijst van 15 Mei 1597 leest men Knechsel et Stensel d. Franciscus en in het volgend jaar Knechsel et Stensel d. frater Otto. Woonde Otten te Steensel, dan ware Knechsel vermoedelijk niet tweemaal op de eerste plaats genoemd.

1609 Arnoldus Goossens. Terwijl de kapittels van Leuven en Oirschot het collagierecht der kerk betwistten, werd hij jure devolute tot pastoor aangesteld en 26 Augustus 1609 ingeleid. Bij de kerkvisitatie van 26 Juli geeft hij belangrijke mededeelingen over zijne parochie. Hij bereikte toen den leeftijd van 35 jaren.

Het kapittel te Leuven genoot de tienden en keerde eene geringe competentie aan den herder uit, doch liet het kerkgebouw slecht onderhouden. Hoezeer men geen berichten nopens zijn verblijf na 1626 te Knechsel kent, bleef hij er vermoedelijk tot aan de invoering van het protestantisme en kan vele jaren de parochie bestierd hebben. Men leest de geboorteplaats van dezen pastoor niet. Allerwaarschijnlijkst is deze Bergeik, alwaar zijne ouders en later

⁵. Kerkarchief Oirschot, bij Coppens III.

hunne kinderen en verdere afstammelingen tot ongeveer de helft der 18^e eeuw een huis⁶ bezaten, dat in 172... vernieuwd is.

Een protocol der dingbank Bergeik meldt fol. 86, dato 1618: “*Heer Jacob Goossens pastor tot Westerhoven en Heer Aerdt Goossens pastor tot Knechsel hebben opgedragen en overgegeven Willem Goossens een huis met een aangslag gelegen te Bergeik aan eenen kerkweg, enz.*”⁷.

Bij de oude gilde of broederschap van St. Jan in het te Knechsel aangrenzend dorp Oers of Oerle schoot de pastoor met den handboog, wat toen met geweer nog niet gebruikelijk was, den vogel of papegaai, zoodat hij daarbij den titel van koning verwierf. Hij liet dan ook eene fraaie zilveren plaat of schild vervaardigen, hetwelk met andere koningschilden bij het gilde aldaar bewaard wordt. Op dit geschenk ziet men boven een uitgespannen hand- of kruisboog een’ engel afgebeeld en het opschrift: **Heer Aert Goossens Pastoor tot Knechsel a^o. 1620**. Alles is duidelijk⁸.

Gedurende het tijdvak der combinatie met Steensel hebben minstens 18 pastoors tevens Knechsel bediend. Slechts twee hunner zijn in de parochie te Steensel overleden. De overige werden, om den last twee kerken te bedienen, verplaatst. De beide te Steensel gestorven en begraven herders zijn **P.L. van Kessel** in 1794 en **M.J. van der Krabben** in 1891. Van alle pastoors van Steensel vindt men mededeeling in mijne Beschrijving van dat dorp.

Van 1648 tot 1672 zal [g?]een pastoor of priester te Knechsel verbleven zijn. De pastoor die toen Steensel met Knechsel heeft

⁶ Het is gelegen zuidwaarts bij de gereformeerde kerk en behoort sinds 189. aan de protestantsche Maatschappij van Welstand. [= herberg ‘De Ster’; jb].

⁷ Deze woning is de hier genoemde.

⁸ Ik maakte te Oerle 13 Mei 1880 aanteekening der 33 bewaarde schilden. Deze gilde is de éénige der drie oudtijds in dit eenmaal merkwaardig dorp bestaan hebbende, die er overbleef.

verzorgd schijnt langen tijd te Knechsel gewoond te hebben (sic ! jb), omdat herhaaldelijk in belangrijke stukken niet Steensel maar Knechsel genoemd is. In 1626 was pastoor Goossens te Knechsel nog in bediening, waar hij later verbleef en gestorven is weet men niet.

IV. Tiend. Gilde. Kermis. School. Onderwijzers. Verschillende bijzonderheden van Knechsel.

In 1796 verzocht de Municipaliteit terugbetaling van het restant der tiend van 1795. De rentmeester der Domeinen accordeerde hierover gunstig voor 262 gulden, 13 st. 10 penn.

De kermis werd van ouds den tweeden zondag in september gehouden. Nadat sinds onheugelijke tijden hier geen geregeld schoolonderwijs zal gegeven zijn, stelden de inwoners pogingen om een bekwamen meester te verkrijgen. Een representant⁹ schrijft deswegens in 1796-'97: *“Request van de municipaliteit Knechsel, verzoekende om eenen schoolmeester op 's Lands tractement te mogen aanstellen, den burger Tops voordragende; is gesteld in handen van 't comité van Algemeen Welzijn, rapporteert favorabel, doch tevens voorstellende om gemelden D. Tops voor het comité van finantie te ontbieden, om nopens het tractement met hem te conveniëeren en is op 17 januari 1797 gesteld op een jaarlijks tractement van honderd gulden en is denzelfden dag bij 't comité van Algemeen Welzijn geëxamineerd.”*

Ten jare 1325 heeft hertog Jan de heide en vroenten aan de ingezetenen overgedragen die hij hun met die van Vessem enz. had verëerd.

Voorheen waren onderscheiden dorpen verplicht op de molens, aan het Godshuis van Postel toebehoorende, te laten malen. Hertog Jan heeft zulks in 1331 verordend. Dit besluit was door den aartshertog Albertus in 1616 vernieuwd. Knechsel, gehouden hun graan te dien einde te Oerle te doen malen, had alzoo slechts een zeer korten afstand af te leggen.

2 Maart 1897 trad eene coöperatieve boterfabriek in werking in het sinds lang onbewoonde schoolhuis. Eene nieuwe boterfabriek, de *“Meibloem”* genaamd en naar de eischen des tijds ingericht werd in 1901 gebouwd.

⁹ Mijn grootvader P. Willems te Bergeik, in een Register fo. 91, in mijn bezit.

Mogelijk is de religieus bij Schutjes IV voorkomende, een inboorling van Knechsel. Achter de namen van Zusters teekent namelijk Coeverincx aan: Fr. Joannes a Knechsel, pater ex monasterio de Ernsteijn.

Knechsel wordt onder de acht dorpen vermeld, die in 1688 in het kwartier van Kempenland door de Fransche militairen afgebrand zijn. De inwoners vluchtten naar Eindhoven en ander plaatsen. Ook in andere jaren is Knechsel geplunderd en afgebrand, waardoor de inwoners geheel arm werden. Dit is o.a. nog gebeurd in 1665, 1672 enz. Onder den pastoor van Steensel en Knechsel **Van Kessel** is tusschen 1765 en 1794 de schuurkerk en 2 huizen afgebrand. In een dezer huizen was de brand ontstaan.

IX. Ontdekte oudheden onder Steensel en Knechsel

Belangrijk zijn de vondsten en oudheidkundige ontdekkingen, welke in de nabijheid van Steensel plaats hebben gehad. Die in vorige eeuwen mochten geschied wezen, zullen wel niet voor de vergetelheid bewaard zijn, doch die van lateren tijd, bepaaldelijk in de tweede helft der 19^e eeuw gedaan, mogen hier eene plaats vinden.

Tusschen Steensel en Veldhoven ligt, omstreeks halverwege deze dorpen, in de heide, 100 meters ter rechterzijde van den openbaren weg, nu kunstweg, eene groep, door menschenhanden opgeworpen heuvelen, welke ik reeds lang als begraafplaats der vroegste bewoners aldaar beschouwde, alvorens ik ze in September 1844 liet uitgraven. Ik werd in mijne verwachtingen niet teleurgesteld. Alleenlijk 28 dier maand brachten mijne werklieden, in mijn bestendige aanwezigheid, 13 meerendeels gave met gebrande menschenbeenderen, asch en houtskool gevulde lijkpotten, gewoonlijk urnen genoemd, te voorschijn.

Sommige hadden eene chocolade-kleur, waren glad gestreken, eenige van krabbetjes, andere van nette, eenvoudige versieringen of indrukken voorzien, terwijl enkele eene hardheid en werking door het vuur aanduiden. Behalve eene urn vond men in sommige dezer bergjes een stuk van een' anderen pot, kleine beentjes, houtskool en overblijfsels van gebrande planken of ander houtwerk, vermoedelijk van de baar, waarop een lijk derwaarts gedragen werd, om op den houtstapel verbrand te worden. Men kan meer bijzonderheden van mijne opdelvingen lezen in mijne *Voorchristelijke Begraafplaatsen te Bergeik, Veldhoven, Steensel, Knechsel enz.* en in *Noordbrabants Oudheden* door dr. Hermans.

De grond waarop genoemde heuvelen gevonden worden behoorde tot 18.. onder Steensel, doch sinds dien tijd tot het gebied van Veldhoven, waar ook, op $\frac{1}{4}$ uur afstand van de gezegde begraafplaats vele urnen zijn uitgegraven.

Vijf minuten noord-oost de kerk te Knechsel, ter rechterzijde den weg op Sand-Oerle liggen 4 grafheuvelen, die boerenjongens van het gehucht Schoot onder Veldhoven in 1845 voor de grootste helft uitgroeven en in elken heuvel eene grauwwachtige urn met kantachtige indrukseken benevens beentjes en houtskool vonden.

Ter linkerzijde van den openbaren weg van Riethoven naar Steenvoort, ongeveer 100 m. van den water-graanomolen en even ver van die baan, vond de eigenaar van den grond derdehalf m. diep of beneden de oppervlakte en half zoo diep in het veen in 1847 eene gave, Germaansche wigge van kwarts, in 1864 door mij aan het Provinciaal Genootschap te 's Hertogenbosch opgezonden¹⁰. De plaats dezer vondst is van dien tijd vloeiveide en behoort onder de gemeente Riethoven.

Even ten zuiden deze vloeiveide, ook onder Riethoven gelegen, thans nog heide met kuilen, zijn in October 1844 ½ m. diep in het leem, waarboven 1 m. gewone aarde, beenderen van een vermoedelijk voorwereldlijk niet groot dier aangetroffen en door de kleidelvers in eenen naburigen kuil geworpen, zoodat ze niet bewaard zijn. Omstreeks 2 jaren later ontdekte de eigenaar van den grond, bij aanleg van vloeiveide, slechts 100 m. van de plek waar hij de bovengemelde wigge vond, een been van een kolossaal dier afkomstig.

Aan de andere zijde des wegs, mede onder Riethoven gelegen, werd in 1852, in eene weide bij de rivier de Run of Aa klei om steenen te bakken gedolven en wel bijna 3 m. diep in dat leem, eene menigte beenderen eener niet meer bekende dierensoort uitgegraven. Door mij kort na de vondst verkregen en op het gehucht Steenvoort ingepakt, zond ik ze naar het Noordbrabants Genootschap ten geschenke. Deskundigen verklaren ze, alsook het laatstgenoemde, voor beenderen van den Mammouth. Nabij de in 1844 en ook in 1852 ontdekte beenderen troffen kleidelvers, 1 m. diep in het leem, boven hetwelk eerst aarde afgegraven was, een' hoop beenderen aan. Ze hadden ongeveer dezelfde grootte als de in 1844 uitgegravene. Door het

¹⁰ Ze is met andere strijdbijlen in *Noordbrabants Oudheden* afgebeeld.

overtollige, opborrelende water konden niet alle voor den dag gehaald worden. De verkregene, mij 17 October 1854 te huis gebracht, zond ik in 1860 naar gemeld Genootschap te 's Hertogenbosch.

Geschiedenis van Knechsel en het herstel der Parochie Knechsel in 1900

Na menigvuldige pogingen door de inwoners van Knechsel tot het weder verkrijgen eener zelfstandige parochie aangewend te hebben, waarover reeds gesproken is, mocht hun dit in 1900 gelukken. Deswege werd in de Meierijsche Courant van Dinsdag 10 April 1900 het volgende vermeld:

“Steensel en Knegsel 8 April. In eene brieve schreef Monsr. dat genoemde scheiding, om hare groote voordeelen verdiend had reeds lang tot stand gekomen te zijn; maar dat steeds gebrek aan de noodige geldmiddelen een hinderpaal was geweest. Nu echter in deze was voorzien, was het voor hem een genoegen aan den wensch der inwoners te voldoen. Z.H.W. prees de bereidwillige medewerking van onzen pastoor den Eerw. Heer Van Lieshout, die het zijne zoo ruimschoots had bijgedragen tot de oprichting en de milde offervaardigheid van Knegsels inwoners. Van harte wenschen wij de ingezetenen geluk met deze zoo zeer gehoopte totstandkoming.”

Deze courant behelst mede de benoeming van den nieuwen pastoor A.S.C. Eijcken, geboren te Geldrop. Deze eerste zeer verdienstelijke pastoor na de herstelling der parochie heeft deswege vele navorschingen verricht en aangeteekend. Er werd besloten tot den bouw eener zeer schoone en doelmatige pastorie. Tijdens het bouwen bewoonde de pastoor het schoolhuis van Knechsel en na de voltooiing van de pastorie werd ze nog hetzelfde jaar door den pastoor betrokken. In Mei 1900 verleende de gemeenteraad van Vessem c.a. f 750 in den bouw der pastorie te Knechsel, uitkeering in 1901.